

Рековець Леонід Іванович — палеотериолог-польовик, педагог, музеолог

Олексій Крохмаль

Інститут геологічних наук НАН України (Київ)
e-mail: krohmal1959@ukr.net; orcid: 0000-0002-7758-3860

КРОХМАЛ, О. Rekovets Leonid Ivanovych, a field palaeomammalogist, teacher, and museologist. — L. Rekovets is a well-known palaeomammalogist in Ukraine and abroad, evolutionist, doctor of biological sciences, professor. He devoted his scientific activity to the study of taxonomic composition of faunal assemblages of the Late Neogene and Quaternary, described the dynamics of the association of micromammal fauna and substantiated the stratigraphic units of the Pleistocene. Based on changes in the morphological features of voles of Arvicolinae and the study of the microstructure of tooth enamel, he reconstructed the phylogenetic relationships of species with the description of new taxa. He continues to study the ancient DNA of extinct forms of the Pleistocene with conclusions on phylogeography.

Біографічні деталі

Рековець Леонід Іванович народився 10 серпня 1948 року в с. Каблуки Вертївської сільської ради Ніжинського району Чернігівської обл. У 1965 р. вступив на природничий факультет Ніжинського педагогічного інституту (нині — Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) та розпочав дослідження з орнітології під керівництвом проф. І. В. Марисової. У 1970–1971 рр. працював учителем біології Шекеринецької середньої школи на Хмельниччині. Після служби в армії (1972) працював у НДУ ім. М. Гоголя на посадах старшого лаборанта та асистента кафедри зоології. З 1975 р. — аспірант Інституту зоології АН УРСР, де розпочав дослідження у галузі палеозоології під керівництвом проф. В. О. Топачевського (Ковальчук 2018).

У 1978 р. захистив кандидатську дисертацію та почав працювати в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена, а пізніше в ННПМ НАН України на наукових посадах. Результати наукових досліджень були представлені у 1990 р. як докторська дисертація на тему «Формування угруповань дрібних ссавців в антропогені південного заходу Східної Європи» (Ковальчук 2018).

Рис. 1. Леонід Іванович Рековець у робочому кабінеті. Фото 2014 року, Вроцлав, з архіву Л. Рековця.

З 2002 року Л. І. Рековець працює на кафедрі екології хребетних і палеонтології Природничого університету у Вроцлаві (Польща), де довгий час був її керівником. Леонід Іванович деякий час ще залишався на посаді головного наукового співробітника в ННПМ НАН України та виконував обов'язки завідувача кафедри зоології Ніжинського університету ім. Миколи Гоголя.

У 1995 р. Л. І. Рековець отримав звання професора, а в Польщі — звання Professor Zwyczajny (2007 р.) та був виконавцем декількох грантів: DNK вимерлих Lagomorpha та ультраструктури емалі зубів ссавців.

Ключові доробки в галузі теріології

Науковий доробок Л. І. Рековця складає $\approx$ 230 публікацій та 5 монографій. Ним отримані нові переконливі дані в галузі історичної фауністики, систематики та філогенії дрібних ссавців антропогену, а також тафономії, стратиграфії та палеогеографії. (Rekovets & Nadachowski 1985). Ним описані також нові таксони (підроди, види, підвиди) та проведена ревізія таксономії й систематики вибраних груп зайцеподібних, полівкових (норицеві), деяких комахоїдних, бобрів, сліпакових, тушканчикових і білячих (Рековець 1985, 1994). Використані та вдосконалені методики аналізу морфотипів зубів у палеопопуляціях з окресленням можливих еволюційних трендів у часі як початкових етапів морфологічної й таксономічної диференціації. Прослідковано напрямки морфологічних змін ознак у часі в окремих філогенетичних лініях (кладах) Arvicolidae та визначені особливості їх адаптаціогенезів на тлі зміни біоценотичних умов (Рековець & Ковальчук 2014).

Підставою для таких досліджень є глибокий порівняльний морфофункціональний аналіз остеологічних решток вимерлих форм переважно зубів та опрацювання даних новітніми методиками. Останнє стосується вивчення ДНК зайцеподібних (*Lepus*, *Ochotona*) з місцезнаходжень пізнього палеоліту України з висновками систематичного та філогеографічного змісту, а також обґрунтування реконструкцій філогенетичних схем на основі дослідження ультраструктури емалі зубів вимерлих та сучасних форм (Rabiniak *et al.* 2014, 2017; Рековець & Ковальчук 2014).

Леонід Іванович продовжує вивчати особливості та закономірності функціонування біоценозів в умовах перигляціальної зони в пізньому плейстоцені та досить пов'язані з цим питання історії формування сучасної мікротеріофауни Європи. Доведено, що тундро-степові біоценози зони були винятково специфічними, вимерли під кінець плейстоцену і лише частково (своєю мезофільністю) трансформувалися у сучасні (Rekovets & Nowakowski 2009). Нині дослідник приділяє значну увагу розробці теоретичних засад еволюції як цілісної системи (Рековець & Кузьменко 2021) та біоценологічному обґрунтуванні ролі процесу вимирання як необхідного чинника еволюції.

Вперше ґрунтовно і переконливо були палеотеріологічно обґрунтовані етапи розвитку фауни в плейстоцені, виділені фауністичні угруповання (асоціації) в кореляції зі стратиграфічними підрозділами. Ці дані та результати

фауністичних досліджень дрібних ссавців опубліковані в монографії (Крохмаль & Рековець 2010), яка є цінним джерелом інформації для геологів-стратиграфів, палеонтологів, теріологів та палеогеографів, про що свідчить рівень її цитування. Запропоновані нові підходи у сфері палеоекологічних реконструкцій і динаміки біоценозів у плейстоцені.

Леонід Іванович Рековець розвиває наукову співпрацю зі спеціалістами Західної Європи через участь у конференціях, воркшопах, публікаціях, розкопках. Останнє стосується Чехії та Німеччини. Часто виступає рецензентом наукових праць, включаючи монографії, та дисертацій, був членом експертної комісії ВАК України.

Чесноти, захоплення, суспільна робота

Леонід Іванович Рековець активно бере участь у суспільному житті колективів Інституту зоології та ННПМ, виконував обов'язки заступника директора Інституту, голови профспілки ННПМ, був членом наукових рад та багатьох комісій. Користується повагою та визнанням серед колег та знайомих. Віддає перевагу малюванню та подорожам, не ухиляється від фізичної праці, щирий у спілкуванні.

Професор Л. Рековець є членом Палеонтологічного товариства НАН України, членом Ради Українського теріологічного товариства, і членом редколегії багатьох видань ННПМ.

Рис. 2. Леонід Рековець та Валентин Несін готують бивень мамута до експозиції в музеї. Фото 1998 р. з архіву музею.

Матеріали експедицій нараховують тисячі зразків і складають частину національного надбання ННПМ. Значна частина експозиції Палеонтологічного музею виконана за участі чи консультативній допомозі Леоніда Івановича, який продовжує наукову співпрацю з колегами в музеї.

Рис. 3. Леонід Рековець на розкопці в Меджибіж. Літо 2005 р. Фото з архіву Л. Рековця.

У складі щорічних експедицій Палеонтологічного музею протягом майже 50 років, йому вдалося відкрити та фауністично описати ряд нових, багатих та перспективних місцезнаходжень (Більшовик 2, Меджибіж, Михайлівка, Попове, Верхня Криниця, Василівка, Лиса гора, Деремезна, Говтва, Матвіївка, Драбинівка та ін.).

Під керівництвом Леоніда Івановича та при його консультативній допомозі захищено по п'ять кандидатських дисертацій в Україні та Польщі, одна дисертація (О. М. Ковальчук) по вимерлих рибах захищена як докторська.

1997 року Л. І. Рековець став лауреатом Премії імені І. І. Шмальгаузена НАН України та в 1990-х роках отримав два гранти (у т. ч. «Соросівський професор») від фонду Джоржа Сороса.

Література

- Ковальчук, О. 2018. Леонід Рековець — видатний палеотеріолог та еволюціоніст. *Theriologia Ukrainica*, **16**: 187–193. <http://doi.org/10.15407/pts2018.16.187>
- Крохмаль, А. И., Л. И. Рековец. 2010. *Местонахождения мелких млекопитающих плейстоцена Украины и сопредельных территорий*. Изд. LAT&K, Киев, 1–330
- Рековец Л. И. 1985. *Микротеріофауна деснянско-поднепровського позднього палеоліта*. Наукова думка, Київ, 1–168.
- Рековец, Л. И. 1994. *Мелкие млекопитающие антропогена юга Восточной Европы*. Наукова думка, Київ, 1–370.
- Рековець, Л., Л. Кузьменко. 2021. Вид як система в системі. *Novitates Theriologicae*, **12**: 97–104, <http://doi.org/10.53452/nt1218>
- Rabiniak, E., T. Strzala, L. Rekovets. 2014. The first of 20 000 old *Lepus tanaiticus* aDNA samples from periglacial zone of Ukraine — preliminary results. In: *International scientific conference XXVI. Genetic Days*. Eds L. Vostry, J. Pribyl. Profi Press, Praha, 176–178.
- Rabiniak, E., L. Rekovets, D. Nowakowski. 2017. Dental enamel ultrastructure in *Ochotona* and *Prolagus* (Mammalia: Lagomorpha: Ochotonidae) from three late Miocene localities in Ukraine. *Palaeontologia Electronica* 20.3.46A: 1–12.
- Rekovets, L., A. Nadachowski. 1995. Pleistocene Voles (Arvicolidae) of the Ukraine. *Paleontologia i Evolucio*, **28–29**: 145–245.
- Rekovets, L., D. Nowakowski. 2010. Periglacial zone of Europe: historical-biocenotic analysis. In: *Morphology and systematics of fossil vertebrates*. Ed. D. Nowakowski. Wyd. DN, Wrocław, 94–102.
- Rekovets, L. I., O. M. Kovalchuk. 2017. Phenomenon in the evolution of voles (Mammalia, Rodentia, Arvicolidae). *Vestnik zoologii*, **51** (2): 99–110.

КРОХМАЛЬ, О. РЕКОВЕЦЬ ЛЕОНІД ІВАНОВИЧ — палеотеріолог-польовик, педагог, колега. — Відомий в Україні та за її межами палеотеріолог, еволюціоніст, доктор біологічних наук, професор. Наукову діяльність присвятив вивченню таксономічного складу фауністичних комплексів пізнього неогену та антропогену, схарактеризував динаміку асоціації мікротеріофауни та обґрунтував стратиграфічні підрозділи плейстоцену. На основі змін морфологічних ознак норичевих Arvicolinae та вивчення мікроструктури емалі зубів, провів реконструкцію філогенетичних зв'язків видів з описом нових таксонів. Продовжує вивчати давню ДНК вимерлих форм плейстоцену з висновками філогеографічного змісту.